

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕРАЦІЇ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

*Людина реалізується лише тією мірою,
якою вона створює свій світ, і створює його
за допомогою трансформувальної праці.*

Пауло Фрейре

Бурхливі зміни, що останніми роками спостерігаються у системі освіти України, з одного боку, є свідченням її євроінтеграційної зорієнтованості, а з другого – усвідомлення та розуміння на державному рівні важливості знань у розвитку сучасного суспільства. Проте, попри увесь часто формально-декларативний радикалізм цих змін, не доводиться говорити про суттєві зрушення у самому змісті освіти. Вітчизняна система освіти була і назагал залишається «банківською», тобто такою, що зорієнтована на «накопичення» і відтворення знань тими, хто навчається, «оперта на механістичному, статичному, натуралістичному, просторовому погляді на свідомість, вона обертає учнів на об'єкти-приймачі. Вона скеровується на контроль мислення й дії, виховує людину в дусі пристосування до існуючого світу й гальмує творчу енергію» [9, с. 59]. Свого часу Ж.-П. Сартр називав такі підходи «годуванням» в освіті, а Е. Тоффлер зрештовує у тому ж дусі: «...Освіта «виробляється» вчителем і «споживається» учнем» [8, с. 52]. Наслідком цього є послаблення інтересу до навчання й посилення протистояння між учнями та вчителями, студентами й викладачами. Авторитаризм учителів і догматизм у навчанні є її домінантними ознаками, а відтак, це є далеким від проголошуваних гуманістичних принципів.

Проте, на жаль, деформований стан вітчизняної освіти не лише не зазнає протилежних за напрямком змін, а ще більше усугубляється. Свідченням цьому є широкомасштабне впровадження в освіту тестової форми контролю знань. Суцільна «тестизація», як наголошується, дозволяє вирішити низку освітніх і соціальних проблем, найголовнішими з яких є об'єктивність оцінювання знань тих, хто навчається, і подолання корупції в системі освіти. Тест постає як своєрідна освітня панацея. Однак, це є далеким від істини. Зокрема, підготовка тестових завдань відбувається у вкрай стислі строки, а у вищій школі нерідко й без належного методичного забезпечення для тих, хто їх готує. Якість таких тестів

є сумнівною, а об'єктивність оцінювання – і поготів. Оцінка з «нагороди», за В.Сухомлинським, перетворюється на «покарання».

З іншого боку, перевірка знань студентів під час кожного семінарського чи практичного заняття за допомогою тестових завдань, на що сьогодні орієнтують викладачів, теж не сприяє вирішенню поставлених завдань, а швидше перетворюється на бюрократичну самоціль. Ми чомусь, «чужого навчаємось», цілком забуваємо про своє. В. Сухомлинський слушно застерігав: «Не допускайте, щоб єдиною метою перевірки знань було – поставити учневі оцінку» [6, с. 464]; «нехай оцінок буде менше, але кожна з них хай буде вагомішою, значнішою» [там само, с. 465]. Педагог світового рівня вказував також і на те, що слід «уникати запитань, відповіді на які точно повторювали б те, що викладав учитель чи заучене з книжки» [там само, с. 466]. А саме таким є тестове завдання, відповідь на яке, зазвичай, не потребує розуміння, а лише заучування. Бо «що більше учні працюють над накопиченням внесків, вкладених у них, то менше вони плекають власну критичну свідомість, що могла б розвинути в результаті їхнього втручання в навколишній світ у ролі перетворювачів цього світу. Що довірливіше вони приймають накинута їм пасивну роль, то більше стають схильні просто адаптуватись до такого світу, який він є, і звикають до нав'язаної вчителем фрагментарної реальності» [9, с. 55].

Тобто тест – це не лише контроль над мисленням і діями тих, хто навчається, але й тих, хто навчає. Дж. Д'юї слушно зауважував: «Єдиною свободою, важливістю якої не зменшується, є свобода розуму, тобто свобода спостережень і суджень, що здійснюються з певною корисною метою» [1, с. 57]. У наших умовах усі ці свободи знехтувані.

А отже, як би це парадоксально не звучало, але, навіть у контексті Болонського процесу, нинішні вітчизняні освітні тенденції є віддзеркаленням вчорашнього дня. Загальна парадигма функціонування української освіти і надалі залишається зорієнтованою на уніфікованість, що було характерним для періоду промислових революцій і конвеєрного виробництва.

Потреби сьогодення вимагають від сучасного фахівця не лише знань і механістичних умінь, але й здатності критично осмислювати назрілі проблеми, творчо підходити до їх подолання і з усією відповідальністю брати участь у творчій трансформації реальності, а відтак, відчувати свою причетність і потрібність. Для цього треба «відмовитися від застосування гамівних сорочок і кайданів, якщо ми хочемо, щоб особи розвивали в собі зародки інтелектуальної свободи, без якої ми не матимемо впевненості у справжньому і безперервному розвитку» [1, с. 57].

Реалізація таких завдань бачиться у зміщенні освітнього акценту з нарративного у бік проблемно-орієнтованого навчання, тобто створення таких умов, «у яких знання на рівні доктрини замінюється істинним знанням на рівні логосу» [9, с. 62] через рівноправний діалог дійових осіб пізнання – учителя і учня, викладача і студента.

Однією з методик, яка у своїй основі спрямована на проблемно-орієнтоване навчання, є методика модерації. Термін «модерація» походить від італійського «moderare», що означає «пом'якшувати», «послаблювати», «стримувати». У сучасному значенні під модерацією розуміють спеціальну технологію інтерактивного навчання, завдяки якій групова робота студентської аудиторії стає більш цілеспрямованою і структурованою [5, с. 9]. Або ж, висловлюючись конкретніше, модерація – це метод, який у невимушеній колегіальній атмосфері і за самостійної участі кожного учасника дозволяє цілеспрямовано, ефективно і конструктивно розглядати теми, проблеми і задачі, зосередившись на їхньому змісті.

Техніка модерації [див.: 2, 3, 7] є доволі оригінальною і дещо незвичною у тому розумінні, що у своїй основі опирається практично на більшість загальних і спеціальних навчальних закономірностей та принципів дидактики, а в основу розробки її мети, змісту і методів «покладені педагогічні, психологічні і соціальні аспекти, які зорієнтовані на забезпечення комфортності в групі кожного учасника, на формування їхньої спрямованості для досягнення результатів» [4]. Модерація дозволяє повною мірою реалізувати усі функції навчального процесу: освітню, виховну, розвивальну. До того ж техніка модерації органічно поєднує найважливіші навчальні методи і прийоми, що активізують студентську аудиторію: аналізу і синтезу, систематизації та класифікації, роботи у малих групах та індивідуальної роботи, узагальнення і «мозкового штурму», унаочнення і презентації, орієнтації на результат і зворотного зв'язку тощо. Їх використання не лише передбачає особисту відповідальність кожного учасника за свої дії і досягнення спільного результату, але й орієнтовані на перенесення отриманих знань у повсякденну практику. Ця особливість модерації є надзвичайно важливою і актуальною, оскільки дозволяє скоротити розрив між отриманими теоретичними знаннями і їх практичним застосуванням. Іншою особливістю модерації є те, що вона дозволяє викладачеві «організовувати навчальний процес таким чином, щоб знання не відштовхували учнів, а радше притягували їх; не лише приносили безпосереднє задоволення, а й стимулювали подальше навчання» [1, с. 28].

В освітній практиці традиційно модерацію проводять під завершення навчального курсу, з одного боку, як зосередження на ключових його питаннях, а

з другого – акцентування на основних практичних аспектах дисципліни та можливостях їх творчого застосування. Як експеримент, зорієнтований на реалізацію дослідницьких цілей у навчальному процесі, модерацією можна розпочати вивчення дисципліни. Такий підхід дозволяє викладачеві упродовж навчального курсу щоразу звертатися до результатів модерації чи то з ілюстративною метою, чи то з дискусійною. Але у кожному разі це сприяє не лише кращому засвоєнню нового матеріалу, а головне – підвищує самооцінку студентської аудиторії, спонукає до навчання.

Найважливішим кроком у підготовці модерації є постановка проблеми чи теми для обговорення, оскільки вони повинні стосуватися кожного учасника і акцентувати на ролі кожного у їх вирішенні. Успіх модерації значною мірою залежить від того, яке конкретне питання ставитиметься на обговорення. Добре сформульованим питанням є питання, яке чітко окреслює проблему, але не обговорює її, воно – виразне, стосується суті проблеми, але не викликає спротиву, сум'яття чи блокування з боку учасників. Окрім цього, «необхідно добиватися такого формулювання питання, яке провокує до дії і передбачає відповідь ключовими словами. Питання у модерації повинне опиратися на досвід присутніх, а не виявляти їхні знання» [3, с. 25]. Саме модерація дозволяє досягти того, що В.Сухомлинський називав трансформацією знань. «Ідеться про таке поступове мислене заглиблення в знання, в результаті якого учень щоразу, повертаючись до вивченого раніше, бачить у фактах, явищах, закономірностях щось нове, розглядає, аналізує якісь нові сторони, риси, особливості фактів, явищ, закономірностей» [6, с. 466].

Так, наприклад, в економічних вузах при вивченні будь-якої з прикладних дисциплін, пов'язаних з економікою підприємства, можна провести модерацію на тему: «Фактори розвитку підприємства в сучасних умовах». Метою такого заняття є:

- встановити основні фактори розвитку підприємства;
- окреслити внутрішні фактори, що стримують розвиток підприємства;
- розробити заходи, спрямовані на вирішення існуючих проблем у колі означеної теми.

Слід зазначити, що і тема модерації, і її мета можуть бути попередньо визначеними самими її учасниками. Це – ще одна із суттєвих переваг модерації, оскільки «найбільшим недоліком традиційної освіти є нездатність забезпечити активну участь учня у формуванні мети навчання» [1, с. 62].

Модерація розпочинається із настановчого питання: «Факторами розвитку підприємства в сучасних умовах є...». При цьому студентам пропонується,

скажімо, чотири варіанти відповіді, які у вигляді таблички задалегідь підготовлені на аркуші ватману чи на фліпчарті (табл. 1):

Таблиця 1

Факторами розвитку підприємства в сучасних умовах є...

зовнішні	більшою мірою зовнішні, аніж внутрішні	більшою мірою внутрішні, аніж зовнішні	внутрішні

Настановче питання при усій своїй позірній простоті є надзвичайно важливим, оскільки саме від результатів відповіді на нього залежить напрямок, яким йтиме модерація.

Своє бачення відповіді на настановче питання кожен учасник виявляє за допомогою клейкої маркувальної цятки, яку приклеює у відповідному полі таблиці. Після цього кожному студентові пропонується стисло обґрунтувати свою відповідь.

За результатами обговорення викладач-модератор скеровує роботу групи в обраному напрямку. Наступний етап заняття розпочинається проблемним питанням. Наприклад, «внутрішніми факторами розвитку підприємства є...». Кожен студент отримує 3-5 модераційних карток (залежно від чисельності студентської аудиторії та очікуваної кількості відповідей) і заповнює їх, висловлюючи у такий спосіб своє бачення і розуміння проблеми. За допомогою пінборду (коркової дошки) чи в інший спосіб отримані на картках відповіді модератор групує за кластерами і створює реєстр тематичних напрямків (реєстр факторів). У разі виникнення спірного питання щодо розміщення картки у тому чи іншому кластері визначальне рішення відводиться її авторові. В усіх інших випадках автор картки залишається анонімним. Після того, як сформовані кластери, кожен з них за допомогою учасників отримує свою назву. Кластери підписуються обраними назвами. Модератор зачитує їх, а опісля – фіксує на аркуші ватману чи фліпчарті. Цей реєстр, з одного боку, відображає перелік факторів, необхідних для розвитку підприємства в сучасних умовах, а з другого, є основою для наступного етапу модерації, позаяк на його основі формулюється ранжувальне питання: «Які внутрішні фактори стримують розвиток вітчизняного підприємства?».

На цьому етапі за допомогою поданої нижче схеми (табл. 2) виділяються 3-4 найважливіших фактори, які, на думку аудиторії, стримують розвиток вітчизняних підприємств на сучасному етапі.

Таблиця 2

Які внутрішні фактори стримують розвиток вітчизняного підприємства?

Фактори	Важливість	Ранг
1	2	3
1.		
2.		
3.		
і т. д.		

Для цього у першу графу таблиці вноситься реєстр факторів, а у другій кожен студенти за допомогою трьох маркувальних цяткок виділяє лише ті з них, які, на його переконання, є такими, що гальмують розвиток вітчизняних підприємств. Після цього у третій графі таблиці модератор виводить ранг кожного з наведених факторів і акцентує увагу на найважливіших з них. Останні беруться за основу для поділу студентської аудиторії на малі групи з метою проведення проблемного аналізу.

Кожна мала група займається одним із виділених проблемних напрямків за схемою, що подається у вигляді таблиці 3. При цьому поділ студентської аудиторії на малі групи може відбуватися як за допомогою спеціальних методик, так і за бажанням кожного з учасників.

Таблиця 3

Схема для роботи у малих групах

У чому виявляється проблема?	Що може бути причиною проблеми?	Що слід зробити для подолання проблеми?	Які можуть виникнути перепони?
1.			
2.			
і т.д.			

Поряд з опрацюванням проблем, усі групи отримують вказівку обдумати і узгодити презентацію отриманих результатів.

Завершальним етапом модерації є презентація результатів роботи малих груп і підбиття остаточних підсумків.

У цьому процесі, як і в попередніх та наступних, викладач-модератор не повинен нав'язувати свої думки і оцінювати міркування учасників.

Одним із варіантів завершення модерації є пропозиція усім її учасникам вклеїти маркувальні цятки в один із секторів таблиці 4, що дозволяє у такий простий спосіб оцінити зусилля не лише викладача-модератора, але й студентської аудиторії.

Таблиця 4

Підбиття підсумків модерації

		
---	---	---

Опісля кожен учасник відповідає на такі питання:

- Що Ви винесли із обговорення?
- Що для Вас було найважливішим?
- Що б Ви хотіли сказати учасникам модерації?

Для отримання цілісного розуміння технології модерації слід у кількох словах окреслити роль викладача-модератора, яка є доволі специфічною впродовж усього заняття. Одне з головних завдань модератора – стежити і скеровувати хід та зміст групової бесіди, залишаючись при цьому нейтральним ведучим. Він не бере участі у змістовній частині дискусії, «відкидає власну думку, цілі і цінності» [7], при потребі ставить запитання, але не веде бесіду. Через запитання модератор активізує групу, допомагає учасникам залишатися відкритими по відношенню один до одного і стосовно обговорюваної теми. Модератор, як зазначалося вище, не оцінює міркувань і висловлювань учасників, їхній стиль чи поведінку, оскільки для нього не існує понять «правильний» чи «неправильний», «вірна» чи «невірна» відповідь. У кінцевому підсумку такі дії дозволяють модераторові забезпечувати динамічну рівновагу в групі, підтримувати свій авторитет, не будучи при цьому авторитарним.

Зрозуміло, що «модерація не є панацеєю і не є чарівним засобом. Модерація – певний принцип дій, за допомогою якого Ви зберете команду, зможете систематизувати енергію та ідеї для роботи над спільними цілями» [2, с. 13]. Проведення заняття у формі модерації характеризується низкою переваг порівняно з традиційними формами навчання. Вона дозволяє усім учасникам сконцентруватися на суті, критично втручатися в реальність, а отримані результати є зрозумілими і доступними для всіх учасників. Модерація «постійно

звертає увагу не на ті знання, які вже закріпилися в свідомості особи, а на ті, які виступають знаряддями й засобами відкриття нових сфер, що ставлять нові вимоги до існуючих здібностей до спостереження і розумової пам'яті» [1, с. 69]. Модерація підвищує рівень культури спілкування і дискусій, мотивації студентської аудиторії, а також ефективність спільної роботи в команді. Модерація дозволяє усунути суперечність між тими, хто навчає, і тими, хто навчається.

Використання модерації та інших схожих інтерактивних навчальних методик в освітніх цілях бачиться нам доволі перспективним. Такі навчальні методики, попри свою позірну простоту, зорієнтовані на цілісність знань та можливість їх застосування, не виходячи за межі аудиторії, а принципи, на яких вони базуються, є дещо відмінними від тих, які укоренилися у нашій освіті. Використання методики модерації становить реальну можливість протиставити самовираження і розвиток індивідуальності – насаджуванню згори; свободу дій – внутрішній дисципліні; навчання досвідом – навчанню за допомогою учителів і підручників; максимальне використання можливостей сьогодення – підготовці до недалекого чи віддаленого майбутнього; набуття певних навичок і вмінь як засобів для досягнення кінцевої мети – набуттю їх у результаті вправ і тренувань; знайомство з динамічним світом – незмінним цілям і фактам.

Література

1. Д'юї Д. Досвід і освіта / Пер. з англ. – Львів: Кальварія, 2003. – 84 с.
2. Эдмюллер А, Вильгельм Т. Модерация: искусство проведения заседаний, конференций, семинаров / Пер. с нем. – М.: Изд-во «Омега-Л», 2007. – 119 с.
3. Интерактивные методы подготовки менеджеров / Л.Александрова, К.Рихтер, В.Лысков-Штреве и др. – М.: Изд-во «Димитрейд График Групп», 2002. – 304 с.
4. Лазаренко И.Р. Модерация как форма повышения квалификации педагогов-учителей и руководителей образования // www.informika.ru.
5. Петров А.В. Дискуссия и принятие решений в группе: технология модерации. – СПб.: «Речь», 2005. – 80 с.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 2. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1976. – С. 419-654.
7. Тепфер Й. Модерация как средство повышения эффективности работы на собраниях и заседаниях // www.youthrussia.ru/files/moderaciya.doc.
8. Тоффлер Е. Третья хвиля / Пер. з англ. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.
9. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / Пер. з англ. – К.: Юніверс, 2003. – 168 с.

Олександр ВАШКІВ

Леся ВАШКІВ

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕРАЦІЇ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

© О. Вашків, Л. Вашків, 2008

Бурхливі зміни, що останніми роками спостерігаються у системі освіти України, з одного боку, є свідченням її свроінтеграційної зорієнтованості, а з іншого — усвідомлення та розуміння на державному рівні важливості знань у розвитку сучасного суспільства. Проте, попри увесь часто формально-декларативний радикалізм цих змін, не випадкоє говорити про суттєві зрушення в самому змісті освіти.

Людина реалізується лише тією мірою, якою вона створює свій світ, і створює його за допомогою трансформувальної праці.

Пауло Фрейре

Вітчизняна система освіти була й назагал залишається «банківською», тобто такою, що зорієнтована на «накопичення» і відтворення знань тими, хто навчається, «опера на механістичному, статичному, натуралістичному, просторовому погляді на свідомість, вона обертає учнів на об'єкти-приймачі. Вона скеровується на контроль мислення й дії, виховує людину в дусі пристосування до існуючого світу й гальмує творчу енергію» [9, 59]. Свого часу Ж.-П. Сартр називав такі підходи «годуван-

ням» в освіті, а Е. Тоффлер зрозумовує у тому ж дусі: «...Освіта «виробляється» вчителем і «споживається» учнем» [8, 52]. Наслідком цього є послаблення інтересу до навчання й посилення протистояння між учнями та вчителями, студентами й викладачами. Авторитаризм учителів і догматизм у навчанні є її домінантними ознаками, а отже, це є далеким від проголошуваних гуманістичних принципів.

Проте, на жаль, деформований стан вітчизняної освіти не лише не зазнає протилежних за напрямком змін, а ще більше погіршується. Свідченням цьому є широкомасштабне впровадження в освіту тестової форми контролю знань. Суцільна «тестизація», як наголошується, дозволяє вирішити низку освітніх і соціальних проблем, найголовніші з яких є об'єктивність оцінювання знань тих, хто навчається, і подолання корупції в системі освіти. Тест постає як своєрідна освітня панацея. Однак це є далеким від істини. Зокрема, підготовка тестових завдань відбувається у вкрай стислі терміни, а у вищій школі нерідко й без належного методичного забезпечення для тих, хто їх готує. Якість таких тестів є сумнівною, а об'єктивність оцінювання – й поготів. Оцінка з «нагороди», за В. Сухомлинським, перетворюється на «покарання».

З іншого боку, перевірка знань студентів під час кожного семінарського чи практичного заняття за допомогою тестових завдань, на що сьогодні орієнтують викладачів, теж не сприяє вирішенню поставлених завдань, а швидше перетворюється на бюрократичну самоціль. Ми чомусь, «чужого навчаючись», цілком забуваємо про свос. В. Сухомлинський слушно застерігав: «Не допускайте, щоб єдиною метою перевірки знань було – поставити учневі оцінку» [6, 464]; «нехай оцінок буде менше, але кожна з них хай буде вагомішою, значнішою» [там само, 465]. Педагог світового рівня вказував також і на те, що слід «уникати запитань, відповіді на які точно повторювали б те, що викладав учитель чи заучене з книжки» [там само, 466]. А саме таким є тестове завдання, відповідь на яке зазвичай не потребує розуміння, а лише заучування.

Бо «що більше учні працюють над накопиченням внесків, вкладених у них, то менше вони плекають власну критичну свідомість, що могла б розвинути в результаті їхнього втручання в навколишній світ у ролі перетворювачів цього світу. Що довірливіше вони приймають накинута їм пасивну роль, то більше стають схильні просто адаптуватись до такого світу, який він є, і звикають до нав'язаної вчителем фрагментарної реальності» [9, 55].

Тобто тест – це не лише контроль над мисленням і діями тих, хто навчається, а й тих, хто навчає. Дж. Д'юї слушно зауважував: «Єдиною свободою, важливістю якої не зменшується, є свобода розуму, тобто свобода спостережень і суджень, що здійснюються з певною корисною метою» [1, 57]. У наших умовах усі ці свободи знехтувані.

А отже, хоч як це парадоксально звучить, але навіть у контексті Болонського процесу нинішні вітчизняні освітні тенденції є віддзеркаленням вчорашнього дня. Загальна парадигма функціонування української освіти й надалі залишається зорієнтованою на уніфікованість, що було характерним для періоду промислових революцій і конвеєрного виробництва.

Потреби сьогодення вимагають від сучасного фахівця не лише знань і механістичних умінь, але й здатності критично осмислювати назрілі проблеми, творчо підходити до їх подолання і з усією відповідальністю брати участь у творчій трансформації реальності, а отже, відчувати свою причетність і потрібність. Для цього треба «відмовитися від застосування гамівних сорочок і кайданів, якщо ми хочемо, щоб особи розвивали в собі зародки інтелектуальної свободи, без якої ми не матимемо впевненості у справжньому і безперервному розвитку» [там само].

Реалізація таких завдань бачиться у зміщенні освітнього акценту з наративного у бік проблемно-орієнтованого навчання, тобто створення таких умов, «у яких знання на рівні доктрини замінюється істинним знанням на рівні логосу» [9, 62] через рівноправний діалог дійових осіб пізнання – учителя і учня, викладача і студента.

Однією з методик, яка у своїй основі спрямована на проблемно-орієнтоване навчання, є методика модерації. Термін «модерація» походить від італійського *«moderare»*, що означає «пом'якшувати», «послаблювати», «стримувати». У сучасному значенні під модерацією розуміють спеціальну технологію інтерактивного навчання, завдяки якій групова робота студентської аудиторії стає більш цілеспрямованою і структурованою [5, 9]. Або ж, висловлюючись конкретніше, модерація – це метод, який у невимушеній колегіальній атмосфері і за самостійної участі кожного учасника дозволяє цілеспрямовано, ефективно і конструктивно розглядати теми, проблеми і завдання, зосередившись на їх змісті.

Техніка модерації [див.: 2; 3; 7] є доволі оригінальною і досить незвичною у тому розумінні, що спирається практично на більшість загальних і спеціальних навчальних закономірностей та принципів дидактики, а в основу розробки її мети, змісту і методів «покладені педагогічні, психологічні і соціальні аспекти, які зорієнтовані на забезпечення комфортності в групі кожного учасника, на формування їхньої спрямованості для досягнення результатів» [4]. Модерація дозволяє повною мірою реалізувати усі функції навчального процесу: освітню, виховну, розвивальну. До того ж техніка модерації органічно поєднує найважливіші навчальні методи і прийоми, що активізують студентську аудиторію: аналізу й синтезу, систематизації та класифікації, роботи в малих групах та індивідуальної роботи, узагальнення й «мозкового штурму», унаочнення і презентації, орієнтації на результат і зворотного зв'язку тощо. Їх використання не лише передбачає особисту відповідальність кожного учасника за свої дії і досягнення спільного результату, але й орієнтовані на перенесення отриманих знань у повсякденну практику. Ця особливість модерації є надзвичайно важливою і актуальною, оскільки дозволяє скоротити розрив між отриманими теоретичними знаннями і їх практичним застосуванням. Іншою особливістю модерації є те, що вона дозволяє викладачеві

«організувати навчальний процес таким чином, щоб знання не відштовхували учнів, а радше притягували їх: не лише приносили безпосереднє задоволення, а й стимулювали подальше навчання» [1, 28].

В освітній практиці традиційно модерацію проводять під завершення навчального курсу, з одного боку, як зосередження на головних його питаннях, а з іншого – акцентування на основних практичних аспектах дисципліни та можливостях їх творчого застосування. Як експеримент, зорієнтований на реалізацію дослідницьких цілей у навчальному процесі, модерацією можна розпочати вивчення дисципліни. Такий підхід дозволяє викладачеві упродовж навчального курсу щоразу звертатися до результатів модерації чи то з ілюстративною метою, чи то з дискусійною. Але в кожному разі це сприяє не лише кращому засвоєнню нового матеріалу, а головне – підвищує самооцінку студентської аудиторії, спонукає до навчання.

Найважливішим кроком у підготовці модерації є постановка проблеми чи теми для обговорення, оскільки вони повинні стосуватися кожного учасника і акцентувати на ролі кожного у їх вирішенні. Успіх модерації значною мірою залежить від того, яке конкретне питання ставитиметься на обговорення. Добре сформульованим питанням є те, яке чітко окреслює проблему, але не обговорює її, воно – виразне, стосується суті проблеми, але не викликає спротиву, сум'яття чи блокування з боку учасників. Окрім цього, «необхідно домогтися такого формулювання питання, яке провокує до дії і передбачає відповідь ключовими словами. Питання у модерації повинне спиратися на досвід присутніх, а не виявляти їхні знання» [3, 25]. Саме модерація дозволяє досягти того, що В. Сухомлинський називав трансформацією знань. «Ідеться про таке поступове мислене заглиблення в знання, в результаті якого учень щоразу, повертаючись до вивченого раніше, бачить у фактах, явищах, закономірностях щось нове, розглядає, аналізує якісь нові сторони, риси, особливості фактів, явищ, закономірностей» [6, 466].

Так, наприклад, в економічних вишах під час вивчення будь-якої з прикладних дисциплін, пов'язаних з економікою підприємства, можна провести модерацію на тему: «Фактори розвитку підприємства в сучасних умовах». Цілями заняття є такі:

- встановити основні чинники розвитку підприємства;
- окреслити внутрішні чинники, що стримують розвиток підприємства;
- розробити заходи, спрямовані на розв'язання наявних проблем у колі означеної теми.

Слід зазначити, що й тема модерації, і її цілі можуть бути попередньо визначеними самими її учасниками. Це – ще одна із суттєвих переваг модерації, оскільки «найбільшим недоліком традиційної освіти є нездатність забезпечити активну участь учня у формуванні мети навчання» [1, 62].

Модерація розпочинається із настановчого питання: «Чинниками розвитку підприємства в сучасних умовах є...». При цьому студентам пропонуються, скажімо, чотири варіанти відповіді, які у вигляді таблички заздалегідь підготовлені на аркуші ватману чи на фліпчарті (таблиця 1).

Наставочне питання при усій своїй позірній простоті є надзвичайно важливим, оскільки саме від результатів відповіді на нього залежить напрямок, яким йтиме модерація.

Своє бачення відповіді на настановче питання кожен учасник виявляє за допомогою клейкої маркувальної цятки, яку приклеює у відповідному полі таблиці. Після цього кожному студентові пропонується стисло обґрунтувати свою відповідь.

За результатами обговорення викладач-модератор скеровує роботу групи в обраному напрямі. Наступний етап заняття розпочинається проблемним питанням.

Наприклад, «внутрішніми чинниками розвитку підприємства є...». Кожен студент отримує 3–5 модераційних карток (залежно від чисельності студентської аудиторії та очікуваної кількості відповідей) і зановноє їх, висловлюючи у такий спосіб своє бачення і розуміння проблеми. За допомогою пінборду (коркової дошки) чи в інший спосіб отримані на картках відповіді модератор групує за кластерами і створює реєстр тематичних напрямів (реєстр чинників). У разі виникнення суперечливого питання щодо розміщення картки у тому чи іншому кластері визначальне рішення відводиться її авторові. В усіх інших випадках автор картки залишається анонімним. Після того, як сформовані кластери, кожен з них за допомогою учасників отримує свою назву. Кластери підписуються обраними назвами. Модератор зачитує їх, а опісля – фіксує на аркуші ватману чи фліпчарті. Цей реєстр, з одного боку, відображає перелік чинників, необхідних для розвитку підприємства в сучасних умовах, а з іншого, є основою для наступного етапу модерації, позаяк на його основі формується ранжувальне питання: «Які внутрішні чинники стримують розвиток вітчизняного підприємства?».

На цьому етапі за допомогою поданої нижче схеми (таблиця 2) виділяються 3–4 найважливіші чинники, які, на думку аудиторії, стримують нині розвиток вітчизняних підприємств.

Для цього в першу графу таблиці вноситься реєстр чинників, а в другій кожен студент за допомогою трьох маркувальних цяток виділяє лише ті з них, які, на його переконання, гальмують розвиток вітчизняних підприємств. Після цього у третій графі таблиці модератор виводить ранг кожного з наведених чинників і акцентує увагу на найважливіших з них. Останні

Таблиця 1

Чинниками розвитку підприємства в сучасних умовах є...

Зовнішні	Більшою мірою зовнішні, аніж внутрішні	Більшою мірою внутрішні, аніж зовнішні	Внутрішні

Таблиця 2

Які внутрішні чинники стримують розвиток вітчизняного підприємства?

Чинники	Важливість	Ранг
1	2	3
1.		
2.		
3.		
...		

беруться за основу для поділу студентської аудиторії на малі групи з метою проведення проблемного аналізу.

Кожна мала група вивчає один із виділених проблемних напрямів за схемою, що подається у вигляді таблиці 3. При цьому поділ студентської аудиторії на малі групи може проводитися як за допомогою спеціальних методик, так і за бажанням кожного з учасників.

Поряд з опрацюванням проблем усі групи отримують вказівку обміркувати і узгодити презентацію отриманих результатів.

Завершальним етапом модерації є презентація результатів роботи малих груп і підбиття остаточних підсумків.

У цьому процесі, як і в попередніх та наступних, викладач-модератор не повинен нав'язувати свої думки і оцінювати міркування учасників.

Одним із варіантів завершення модерації є пропозиція усім її учасникам вкласти маркувальні цятки в один із секторів таблиці 4, що дозволяє у такій простій спосіб оцінити зусилля не лише викладача-модератора, але й студентської аудиторії.

Опісля кожен учасник відповідає на такі запитання:

- Що Ви вніесли із обговорення?
- Що для Вас було найважливішим?
- Що б Ви хотіли сказати учасникам модерації?

Для отримання цілісного розуміння технології модерації слід у кількох словах окреслити роль викладача-модератора, яка є доволі специфічною впродовж усього заняття. Одне з головних завдань модератора – стежити і скеровувати хід та зміст групової бесіди, залишаючись при цьому нейтральним ведучим. Він не бере участі у змістовій частині дискусії, «відкидає власну думку, цілі і цінності» [7], при потребі ставить запитання, але не веде бесіду». Через запитання модератор активізує групу, допомагає учасникам залишатися відкритими один до одного і що стосується обговорюваної теми. Модератор, як зазначалося вище, не оцінює міркувань і висловлювань учасників, їхній стиль чи поведінку, оскільки для нього не існує понять «правильна» чи «неправильна» відповідь. Зрештою такі дії дозволяють

Таблиця 3

Схема для роботи в малих групах

У чому виявляється проблема?	Що може бути причиною проблеми?	Що слід зробити для подолання проблеми?	Які можуть виникнути перепони?
1.			
2.			
...			

Таблиця 4

Підбиття підсумків модерації

		
---	---	---

модераторові забезпечувати динамічну рівновагу в групі, підтримувати свій авторитет, не будучи при цьому авторитарним.

Зрозуміло, що «модерація не є панацеєю і не є чарівним засобом. Модерація – певний принцип дій, за допомогою якого Ви зберете команду, зможете систематизувати енергію та ідеї для роботи над спільними цілями» [2, 13]. Проведення заняття у формі модерації має низку переваг порівняно з традиційними формами навчання. Вона дозволяє усім учасникам сконцентруватися на суті, критично втручатися в реальність, а отримані результати є зрозумілими і доступними для всіх учасників. Модерація «постійно звертає увагу не на ті знання, які вже закріпилися в свідомості особи, а на ті, які виступають знаряддями й засобами відкриття нових сфер, що ставлять нові вимоги до існуючих здібностей до спостереження і розумової пам'яті» [1, 69]. Модерація підвищує рівень культури спілкування і дискусій, мотивації студентської аудиторії, а також ефективність спільної

роботи в команді. Модерація дозволяє усунути суперечність між тими, хто навчає, і тими, хто навчається.

Використання модерації та інших схожих інтерактивних навчальних методик в освітніх цілях бачиться нам доволі перспективним. Такі навчальні методики, попри свою позірну простоту, зорієнтовані на цілісність знань та можливість їх застосування, не виходячи за межі аудиторії, а принципи, на яких вони ґрунтуються, є дещо відмінними від тих, які вкоренилися у нашій освіті. Використання методики модерації дозволяє протиставити самовияв і розвиток індивідуальності – насаджувати згори; свободу дій – внутрішній дисципліні; навчання досвідом – навчання за допомогою учителів і підручників; максимальне використання можливостей сьогодення – підготовці до недалекого чи віддаленого майбутнього; набуття певних навичок і вмінь як засобів для досягнення кінцевої мети – набуттю їх у результаті вправ і тренувань; ознайомлення з динамічним світом – незмінним цілям і фактам.

Література

1. Д'юї Д. Досвід і освіта / Пер. з англ. — Львів: Кальварія, 2003. — 84 с.
2. Эдмюллер А., Вильгельм Т. Модерация: искусство проведения заседаний, конференций, семинаров / Пер. с нем. — М.: Изд-во «Омега-Л», 2007. — 119 с.
3. Интерактивные методы подготовки менеджеров / Л. Александрова, К. Рихтер, В. Лысков-Штреве и др. — М.: Изд-во «Димитрейд График Групп», 2002. — 304 с.
4. Лазаренко И. Р. Модерация как форма повышения квалификации педагогов-учителей и руководителей образования // www.informika.ru.
5. Петров А. В. Дискуссия и принятие решений в группе: технология модерации. — СПб.: «Речь», 2005. — 80 с.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. — Т. 2. — К.: Вид-во «Радянська школа», 1976. — С. 419-654.
7. Тепфер Й. Модерация как средство повышения эффективности работы на собраниях и заседаниях // www.youthrussia.ru/files/moderaciya.doc.
8. Тоффлер Е. Третья волна / Пер. з англ. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 480 с.
9. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / Пер. з англ. — К.: Юніверс, 2003. — 168 с.

Резюме

• У статті розглядаються методичні аспекти застосування модерації у навчальному процесі, характеризуються її особливості та переваги у порівнянні з традиційними формами навчання.

• В статті розглядаються методичні аспекти використання модерації в навчальному процесі, характеризуються її особливості та переваги у порівнянні з традиційними формами навчання.

• Methodological aspects of use of moderation in the educational process are considered in this article. Its characteristics and advantages are characterized in comparison with the traditional forms of learning.